

Poklon ljubezni in prostoru

Renato Ferrari: *Murva Fabianijevih: Stoletje miru na Krasu*. Založba Mladika, 1998; 226 str.

NEŽA LIPANJE

Boris Podrecca, med Dunajem, Benetkami in Stuttgartom živi – čisti sin tržaškega Slovenca, svetovljan in eden najbolj profiliranih arhitektov evropske srednje generacije, je nekoč nekomu dejal, da človek potrebuje predvsem – center. Da mu brez tega živeti ni. Junaki Murve Fabianijevih so svojega našli in mu povsem predano do konca sledili. Knjiga, ki je v italijanskem izvirniku prvič izšla že leta 1975 (*Il gelso dei Fabiani*), je slavljenje ljubezni, tega edinstvenega življenjskega gonila, in poetična kronika pozabljenega sveta. V štiridesetih letih je doživela tri ponatise, Renato Ferrari, potomec znamenite rodbine, je v tem času ostarel in leta 2002, tri leta po izidu slovenskega prevoda, kot 94-letnik umrl v Milanu.

Maks je imel srečo – rodil se je srečnim staršem. Kakorkoli tvegana je uporaba te besede, je na tem mestu domala nujna. Vsi manj pretenciozni in pomensko manj izgoreli približki namreč v hipu zgolj oddaljeno izzvenijo. Zdi se, da je bilo skupno življenje Charlotte von Kofler, hčere bogatega nemškega trgovca iz Trsta, in Antona Fabianija, veleposestnika iz Kobdilja na Krasu, vse od njunega usodnega srečanja naprej več kot le dobro, preskrbljeno in zadovoljivo. Kot v spremni besedi zapiše Anja Muck-Župan, Charlottina prapravnukinja: »Gre za zvestobo ljubezni kot idealu: elementarno zvestobo ljubezni moškemu, ki je ali pa ga ni.« (str. 7)

Zgodba njune poti je romansirano pričevanje 19. stoletja, postavljeno najprej v meščansko okolje Trsta v času njegovega največjega ekonomskega in kulturnega razcveta. Charlotte je odrasčala v živahnem trušču, vrvežu in razburljivosti okolja, ki se je počasi spreminjalo v *la grande Trieste*, eno najnaprednejših mest takratne Evrope. V valovih se priseljujejo trgovci, mornarji, pustolovci in podjetniki z vseh strani sveta, pa tudi umetniki, delavci in pesniki, ki lovijo prihajajoče blagostanje mesta, navdihe in hitre zaslužke. Nastajajo nove četrti, palače, pomoli in mostovi, svoboda veroizpovedi, ki jo je podelil cesar Jožef II., pa privablja različne narode in etnične skupine. Grki, Armenci, Judje, Slovani, Madžari, Italijani, priseljenci iz različnih delov Avstrijskega cesarstva na eni strani in zaskrbljeni poglavarji starih patricijskih družin na drugi. Ti z grozo opazujejo svoje voljne in vzhicene hčere, ki z največjim veseljem kršijo vse zapovedi svojih očetov, se mečejo v objeme *foreštov* in ustvarjajo prostor novim vonjavam v tržaški družbi: mešanim zakonom, paleti jezikov in svetov. Življenje je dobro.

Charlotte postaja dekle. Prebira klasike, poleg italijanščine in nemščine govori še angleško in francosko, njeni domači pa se pripravljajo na poroko z vojaškim častnikom, premožnim trgovcem ali kakšnim višjim cesarskim uradnikom. Skrivnostnost Krasa postavi življenje na glavo, ko njena mati, Angela, končno privoli v terapevtski oddih v Kobdilju; pregovorno kruti, nemilostni in barbarski pokrajini so se meščani v velikem loku izogibali in se kdaj pa kdaj v zavetju kavarn spraševali, kako neki ljudje onkraj civilizirane mestnega zaledja sploh preživijo.

Preden 17-letna Charlotte spozna moškega svojega življenja, se najprej na smrt zaljubi v pokrajino – dvorišču Fabianijevih, kraškemu *borjaču*, kraljuje pravljica in pošastno mogočna šeststo let stara murva. S preklanim deblom, najverjetneje posledico druge svetovne vojne, se še danes opira na nekdanjo balkonsko ploščo, ki se je nekoč dvigala nad glavnim vhodom. Menda priča o časih, ko je v Vidmu in okolici cvetela pridelava svile in so murve sviloprejkam nudile hrano in zavetje. Danes ima celotno posestvo status lokalnega spomenika kulturnega pomena. In medtem ko se njena mati in francoska guvernanta še privajata in iz zavetja svojih sob nezaupljivo opazujeta novi svet, Charlotte hlastajoče vsrkava vse okrog sebe, hraste in doline in kamne in vetrove. Narava jo prevzame ne neslutene načine; straši in sočasno navdaja s presunljivo spokojnostjo:

»Če ima Kras v sebi moč, da osvobaja iz celice človeškega razuma čudno jetnico, misel, ki je večkrat samo bled brezobličen zametek ali nezavedna sanja ali zmagoslavna domišljija, moramo to pripisati različnosti oblik, ki jih ima zemeljska skorja v tem delu sveta. /.../ In na tej zemlji sem vztrepetala od ganotja. Čar tistih krajev je pripravil mojo dušo, da si je zaželela pripadati in ostati.« (str. 89)

Nekaj dni pozneje se s triindvajset let starejšim Antonom srečata nekje med vinogradi – in to je *to*. In to hitro. Charlotte se zaljubi v resnost in preudarnost Antona, hkrati kmeta in gospoda. Še dolgo po njegovi smrti se ji zdi, da je bilo vse že vnaprej določeno: »Tam na klopci, na večer 22. avgusta 1844, sva si obljubila ljubezen do poslednjega utripa najinih src. Če želite priti v stik z najinim duhom, pojdite v Brajdo, sedite na klopco. Tudi v današnjem času boste slišali, kako najini močni, utripajoči srca enoglasno bijeta.« (str. 184)

Res je, knjiga je kakovostno kičasta. Plemenito kičasta. Tudi to je razlog za branje na dušek. Še dosti bolj pa se jo na dušek prebere zato, ker s pretresljivo lahkotnostjo zadane v tisto preprosto resni-

co, h kateri se je nujno vedno znova vračati, jo poudarjati in obnavljati, saj v pomenljivih zgodovinskih presledkih rada nekam izpuhti. Tudi danes, slabih dvesto let pozneje, se kot izmučena starka opoteka nekje po zapuščenih evropskih alejah. Ta resnica je, da so dvojnost, trojnost, mnoštvo, prepletanje in prevzemanje, vzajemno vsrkavanje in izžemanje, odpiranje navzven in mešanje, edino naravno stanje sveta. In s tem edino pravo. Ker se v nasprotnem primeru zadušimo in pocrkamo v lastnem enournem smradu. Četudi, ali pa prav zato, ker so meje za človekov obstoj nujne in bi bili brez njih domala izgubljeni. Razlog je njihova praktičnost, saj je s pripadanjem vedno križ – identitete so kapriciozne in nestabilne, obsojene na večni proces začasnega utrjevanja, ki pa je politično. In nenazadnje, ker si Slovenec lahko kjerkoli, in zraven morda še Italijan, Jud in Madžar. Več možnosti za uresničitev, manj prostora za strah.

Krasne, čeprav stereotipne binarnosti – mesto in vas, kruto in milo, aristokracija in plebs – se dopolnijo in izlijejo v eno, v univerzalno. Pristna multikulturalnost, daleč preden jo je ponoreli Zahod iztrgal in prodal v supermarketu kot še en *must-have* izdelek sezone. In zato čtivo, ki bi ga Slovenci nujno potrebovali v večjih količinah. Ker bi tako morda lažje preskočili ali se vsaj manj pogosto spotikali ob spraševanju o tem, čigav vendar je Maks Fabiani sploh bil. Slovenec ali Avstrijec, fašist ali ne, na naši ali na njihovi strani? (In čigava je potem ta knjiga?) Ali pa bi se nam zdelo mišljenje teh vprašanj vnemar, ker bi dobro vedeli, da so ljubezni, take in drugačne, tudi tiste do držav, vedno nepredvidljive. Silno čustvo, v katerem je bilo spočetih Charlottinih in Antonovih štirinajst otrok, govori samo zase.

Konec njune zgodbe sovpade neposredno s koncem nekega sveta, neke Evrope, katere vrednote pustijo današnjega človeka v precepu. Na trenutke so namreč tako zelo absurde, da ne vemo, kaj naj z njimi, a so še vedno osupljivo domače – kot da bi jih vneto vlačili s seboj, dobro skrite nekje med drobjem, zataknjene v zapuščenih kottičkih najintimnejšega, in pozabili, kje na poti smo izgubili tisto, s čimer jih lahko prikličemo na površje. Knjiga je poklon dobrim starim časom, vonji katerih vztrajno dosegajo nove generacije, te pa do njih gojijo nedoločljive občutke ponosa in navezanosti, ne da bi točno vedele, zakaj. Je poklon sentimentu odprtosti do sveta, ki je bil takrat edini smiseln, kadarkoli prej ali pozneje pa se mu uspe izrisati le v nekih majcenih drobcih zgodovine in na nenavadnih krajih. Ta sentiment se pusti doživeti in zapisati le posebnim ljudem. Je tudi ultimativni poklon Krasu, Kraševcem in vsem, ki smo si za svoja središča nevede izbrali fizične prostore, ki smo si izbrali prst, gmajne in travnike. //

